

Судова експертиза в умовах воєнного стану

В'ячеслав Абрамов

судовий експерт, Національний науковий центр
«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна,
e-mail: tony1998abrams@gmail.com

Розглянуто особливості проведення судових експертиз в умовах воєнного стану в Україні. Визначено правові, організаційні й методологічні виклики, пов'язані з безпекою, доступом до об'єктів і збереженням доказів.

Ключові слова: судова експертиза; воєнний стан; кримінальне провадження; докази; безпека експерта.

Forensic Examination under Martial Law

Viacheslav Abramov

The article examines the specific features of conducting forensic examinations under martial law in Ukraine. Legal, organizational, and methodological challenges related to safety, access to objects, and preservation of evidence are identified.

Keywords: forensic examination; martial law; criminal proceedings; evidence; expert safety.

Судова експертиза є невід'ємною складовою правосуддя, саме вона забезпечує об'єктивність і доказову базу в кримінальних, цивільних та адміністративних справах. В умовах воєнного стану в Україні її значення суттєво зростає, оскільки до сфери експертної діяльності належать не лише традиційні завдання (будівельно-технічні, почеркознавчі, криміналістичні тощо), а й нові виклики, пов'язані з воєнними злочинами, руйнуванням інфраструктури, масовими порушеннями прав людини.

Метою цієї доповіді є аналіз правових, організаційних і методологічних особливостей проведення судових експертиз у період воєнного стану та визначення напрямів їх удосконалення.

1. Правове регулювання судової експертизи у воєнний час

Законодавчим підґрунтям діяльності судових експертів є Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII «Про судову експертизу». Положення цього Закону є чинними в період воєнного стану, проте їх застосовують з урахуванням обмежень, передбачених Законом України від 12.05.2015 р. № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану». Процесуальний порядок призначення та проведення експертиз обумовлено процесуальними кодексами України. Проте воєнний стан спричиняє низку проблем:

- ускладнення доступу експертів до місць події;

- неможливість дотримання звичайних строків проведення експертиз;
- необхідність евакуації або тимчасового переміщення експертних установ.

2. Організаційні виклики

В умовах воєнних дій діяльність судових експертів стикається з низкою серйозних викликів, які безпосередньо впливають на якість і своєчасність проведення експертиз. Одним із головних чинників є ризики для безпеки. Праця в зонах, де тривають обстріли або існує небезпека мінування територій, загрожує життю та здоров'ю експертів. У багатьох випадках фахівці змушені працювати у бронезилових, у супроводі військових або рятувальних служб, що суттєво ускладнює процес збирання та аналізування доказів.

Не менш складною проблемою є логістика. Доправлення речових доказів і матеріалів для досліджень часто стає небезпечним або навіть неможливим через руйнування транспортної інфраструктури, блокування доріг або відсутність безпечних маршрутів. Це призводить до затримок у проведенні експертиз, а іноді — до неможливості виконати дослідження у визначені процесуальні строки.

Важливим викликом є також збереження доказів. Значна частина об'єктів, що підлягають експертизі, може бути пошкоджена внаслідок артилерійських обстрілів, пожеж або вибухів. У багатьох випадках експертам доводиться працювати з неповними або пошкодженими матеріалами, що ускладнює з'ясування істини й потре-

бує застосування сучасних цифрових технологій фіксації та відновлення даних (фотограмметрія, 3D-сканування, створення електронних баз).

Окрему проблему становить переміщення установ судової експертизи. Через активні бойові дії та руйнування в окремих регіонах деякі науково-дослідні інститути змушені були евакуюватися або тимчасово припинити роботу. Це призвело до зосередження значної кількості справ у безпечніших регіонах, що створило додаткове навантаження на експертів і подовжило строки проведення експертиз.

Усі ці чинники потребують створення гнучкої системи координації між правоохоронними органами, судово-експертними установами й міжнародними партнерами. Важливо налагоджувати співпрацю з іноземними лабораторіями, розвивати дистанційні методи досліджень і формувати мобільні експертні групи, здатні оперативно виїжджати на місця подій. Лише за умови такої координації можна забезпечити безперервність експертної діяльності та зберегти її об'єктивність у надзвичайно складних воєнних реаліях.

3. Методологічні проблеми

Проведення судових експертиз у воєнний час відзначається значним ускладненням, адже характер пошкоджень та обставин потребує від експертів застосування нетипових методик та адаптації наявних підходів.

Найбільш складними є будівельно-технічні експертизи. У воєнних умовах руйнування споруд відрізняється від звичайних аварій або природних

катастроф. Експерти мають враховувати вплив вибухової хвилі, термічного ураження від пожеж і сейсмічні коливання, спричинені обстрілами або авіаударами. Визначення причин руйнувань у таких випадках потребує спеціальних знань з будівельної фізики, військової техніки та матеріалознавства.

Криміналістичні експертизи також набувають нових особливостей. Експертам доводиться аналізувати сліди сучасних видів зброї: уламки від високоточної артилерії, сліди від ракет або дронів-камікадзе, нестандартні осколки. Це потребує вдосконалення методик балістичних досліджень, а також співпраці з військовими спеціалістами для правильної ідентифікації походження боєприпасів.

Особливе значення мають ДНК-експертизи, які проводять для ідентифікації загиблих унаслідок бойових дій, масових поховань або катастрофічних руйнувань. Часто зразки матеріалу перебувають у частково зруйнованому стані через вогонь, воду або механічні пошкодження, тому дослідження потребує застосування найсучасніших молекулярно-генетичних методів.

Не менш важливими є експертизи, метою яких є оцінювання матеріальних збитків, завданих державі, підприємствам і приватним особам.

Ідеться як про зруйноване житло й виробничі об'єкти, так і про втрати у сфері інфраструктури. Результати таких експертиз мають значення не лише для кримінальних проваджень, а й для подальших позовів України у міжнародних судах проти держави-агресора.

Значно зростає роль цифрових методів фіксації. Сучасні технології дають змогу зберегти навіть ті дані, які неможливо відновити фізично. Застосовують фотограмметрію та 3D-сканування, що дає змогу створювати точні цифрові моделі зруйнованих будівель або місць подій. Активно послуговуються безпілотними літальними апаратами для фіксування масштабних руйнувань з повітря. Усі ці дані зберігають у спеціальних електронних базах, що забезпечує їх доступність для правоохоронців і судів, а також захист від знищення або втрати в майбутньому.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 15.09.2025);
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19> (дата звернення: 15.09.2025).